ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ՎԱՆԱՁՈՐԻ Հ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաստատված է ամբիոնի նիստում

________Պատմության_____________
ամբիոնի անվանումը

Ամբիոնի վարիչ Ֆ.Վ.Մովսիսյան /Ա.Ա.Հ/

Արձանագրություն № 9

« 23 » հունվարի , 2024 թ.

Պ/Մ-019 ԽՍՀՄ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ: ԱՊՀ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄԸ

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՓԱԹԵԹ

Մասնագիտություն՝ ___022201.00.7 -Պատմություն___
/դասիչ, մասնագիտության լրիվ անվանումը/

Կրթական ծրագիր՝ ___022201.01.7- Պատմություն___
/դասիչ, կրթական ծրագրի լրիվ անվանումը/

Որակավորման աստիճան՝ ________մագիստր_______________
/բակալավր, մագիստրատուրա/

Ամբիոն՝ _______պատմության____________
/ամբիոնի լրիվ անվանումը/

Ուսուցման ձևը՝ _________առկա__________________
/առկա, հեռակա/

Կուրս/ կիսամյակ առկա 1-ին կուրս, 2-րդ կիսամյակ

Դասախոս Ս. Աղաջանյան
/անուն, ազգանուն/

էլ. հասցե mararm@mail.ru

Վանաձոր- 2024թ.

ԲԱՑԱՏՐԱԳԻՐ

1. Դասընթացի դերը և տեղը կրթական ծրագրում.

«ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը» դասընթացը կարևորվում է պատմության բնագավառում մասնագետների պատրաստման գործընթացում, ներառված է 022201.01.7 - պատմություն կրթական ծրագրի ուսումնական պլանի «Հատուկ մասնագիտական» կրթամասում:

2. Դասընթացի նպատակը և խնդիրները.

1. «ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը» դասընթացն իր մեջ է ներառում արդի ժամանակաշրջանի կարևորագույն իրադարձություններից ԽՍՀՄ-ի փլուզումը և միջազգային արենայում նոր իրավաքաղաքական սուբյեկտի՝ ԱՊՀ-ի հանդես գալը: Դասընթացի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս ուսանողին պատկերացում կազմելու այնպիսի հիմնախնդիրների մասին, ինչպիսիք են ԽՍՀՄ-ի փլուզման սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական նախադրյալները, վերակառուցման կուրսը և նրա փաստացի ձախողումը, խորհրդային հասարակության դեմոկրատացումը և բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը, ազգամիջյան հիմնախնդիրների սրումը և այլ հարցեր: Անցումը դեպի շուկայական հարաբերությունները, դրա հետ կապված տարբեր հիմնախնդիրները էլ ավելի սրեցին իրավիճակը երկրում: Դեմոկրատացման պրոցեսը հանգեցրեց ազգային շարժումների ակտիվացմանը ԽՍՀՄ-ի տարբեր հանրապետություններում և շրջաններում, իսկ դա իր հերթին տարավ տարբեր հանրապետությունների և ազգային շրջանների կողմից իրենց սուվերենության հռչակմանը: Աջ ուժերի կողմից կազմակերպված օգոստոսյան խռովության ձախողումն էլ ավելի արագացրեց ԽՍՀՄ-ի փլուզումը և նոր կառույցի՝ ԱՊՀ-ի կազմավորումը: Ուսանողները դասընթացի շնորհիվ ծանոթանում է ԱՊՀ-ի կառույցներին, կանոնադրությանը, նպատակներին, ինչպես նաև ԱՊՀ-ի շրջանակներում ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերին և կառույցներին:

Դասընթացին մասնակցելու նախնական մուտքային գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները

«ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը» դասընթացին մասնակցելու կարևոր նախապայման է ուսանողների տեսական գիտելիքների, կարողությունների ու

հմտությունների առկայությունը Ռուսաստանի և համաշխարհային պատմության նորագույն շրջանի, ԽՍՀՄ առաջնորդների գործունեության վերաբերյալ:

3. Դասընթացը ձևավորում է հետևյալ կրթական վերջնարդյունքները

«ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը» դասընթացի ուսումնասիրման արդյունքում ուսանողի ակնկալվող վերջնարդյունքները.

Ա)Ընդհանրական կոմպետենցիաներ

- ✓ վերլուծելու և սինթեզելու ունակություն
- ✓ քննադատական վերլուծության և ինքնաքննադատման ունակություն
- ✓ թիմային աշխատանք
- ✓ գիտելիքները գործնականում կիրառելու կարողություն
- ✓ հետազոտություններ կատարելու ունակություններ
- ✓ սովորելու ունակություն
- ✓ նոր գաղափարներ առաջ քաշելու ունակություն
- ✓ ինքնուրույն աշխատելու ունակություն

Բ)Առարկայական (մասնագիտական) կոմպետենցիաներ (ՄԿ)

- ✓ կարողանա կատարել բազմաբնույթ գիտելիքների համակարգում և տեսական վերլուծություն
- ✓ կարողանա համադրելու պատմական փաստերը և համակողմանի գնահատել երևույթները
- ✓ ունենա սկզբնաղբյուրների հետ աշխատելու հմտություններ
- ✓ կարողանա կոնկրետ տեսական գիտելիքները կիրառել պատմական իրողությունները հասկանալու համար
- ✓ կարողանա պատմական կոնկրետ փաստերն ու երևույթները բացահայտել ընդհանուր տեսությունների, գաղափարների տեսանկյունից
- ✓ ունենա պատմագիտական հետազոտություններ կատարելու ունակություններ

4. Դասընթացի դերը կրթական ծրագրի շրջանավարտների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման հարցում ըստ աշխատաշուկայի պահանջների.

«ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը» դասընթացից ձեռք բերված գիտելիքներն և հմտությունները շրջանավարտը կարող է կիրառել իր մասնագիտական գործունեության ընթացքում, նաև կրթությունը շարունակելու և պատմագիտության բնագավառում գիտական հետազոտություններ կատարելու նպատակով:

5. Դասընթացի ծավալը, ուսումնական աշխատանքի տեսակները, արդյունքների ամփոփման ձևերը

Չափանիշ	Առկա ուսուցման	Հեռակա ուսուցման

	համակարգ	համակարգ
Դասընթացի ընդհանուր աշխատատարություններ (կրեդիտ /ընդհանուր ժամաքանակ)	4 կրեդիտ/120 ժամ	

Աշխատանքի տեսակը	ժամաքանակ	ժամաքանակ
Դասախոսություն	38	
Գործնական աշխատանք		
Սեմինար պարապմունք	18	
Լաբորատոր աշխատանք		
Ինքնուրույն աշխատանք	64	
Ընդամենը	120	
Ստուգման ձևը	Քննություն	

6. <u>Ուսումնական աշխատանքների տեսակները</u>.
   - **Դասախոսությունը** դասախոսի կողմից դասընթացի ծրագրի շրջանակներում գիտական-տեղեկատվական թեմայի վերաբերյալ տրամաբանորեն կառուցված, հետևողական ու պարզ խոսքի շարադրանքն է, որի նպատակն է ուսանողին տալ համապարփակ գիտելիքներ: Դասախոսը վերլուծում, մեկնաբանում է թեմայի առավել կարևոր, դժվար ընկալելի, հանգուցային հարցերը: Դասախոսությունը ուսանողի առջև ուրվագծվող գիտական մի ճանապարհ է, որը նա կարող է միայն անցնել գիտական գրականության ընթերցանության, ուսումնական բնույթի այլ պարապմունքների և ինքնուրույն կատարած աշխատանքների շնորհիվ: Դասախոսը պետք է խթանի ուսանողի ակտիվ իմացաբանական գործունեությունը, նպաստի նրանց ստեղծագործական մտածողության ձևավորմանը: Ուսանողը նույնպես պետք է լինի դասախոսության ակտիվ մասնակից: Ուսանողը դասախոսությանը ներկայանալուց առաջ պետք է ծանոթացած լինի տվյալ դասին ներկայացվող թեմային, որպեսզի կարողանա մասնակցել ուսումնական գործընթացին:
   - **Սեմինար պարապմունքները** խմբային պարապմունքների հիմնական տեսակներից է, որի ընթացքում ուսանողը սովորում է բանավոր շարադրել նյութը, պաշտպանել իր տեսակետները և եզրահանգումները: Սեմինարի ընթացքում ուսանողները քննարկում, պատասխանում են թեման, զեկույցները և ռեֆերատները, որոնք հանձնարարել է դասախոսը:
     Սեմինարին պատրաստվելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել հիմնական և լրացուցիչ գրականություն տվյալ թեմայով: Գրականության ուսումնասիրությունից և համառոտագրումից հետո պետք է կազմել պլան՝ բանավոր պատասխանի համար, ապա մտածել ելույթի բովանդակությանհարցադրումների և պատասխանների մասին:
   - **Ինքնուրույն աշխատանքը** ուսանողների ուսումնական, գիտահետազոտական աշխատանքն է, որն իրականացվում է դասախոսի առաջադրանքով և մեթոդական ղեկավարությամբ, բայց առանց նրա անմիջական ղեկավարության:

7. **Դասավանդման մեթոդներներն են՝** հիմնահարցային դասախոսություն, դասախոսություն-

երկխոսություն, դասախոսություն-քննարկում, *թեմատիկ սեմինար*, սեմինար-բանավեճ, գործնական աշխատանք՝ անհատական աշխատանք, գործնական աշխատանք՝ խմբային աշխատանք:

9.Ուսումնառության մեթոդներն են մտքերի քարտեզագրում, թիմային քննարկում, իրադրությունների վերլուծություն:

10.Դասընթացի համառոտ բովանդակությունը, ուսումնական աշխատանքի ծավալը` ըստ բաժինների և թեմաների[1].

հ/հ	Թեմա (բաժին)	Ուսումնական աշխատանքի ժամաքանակն ըստ տեսակների				
		դասախոսություն	սեմինար պարապմունք	գործնական աշխատանք	լաբորատոր աշխատանք	ինքնուրույն աշխատանք
1.	Վերակառուցման քաղաքականությունը ԽՍՀՄ-ում	4	2			8
2.	Քաղաքական համակարգի բարեփոխումները	4	2			8
3.	Տնտեսական ոլորտի բարեփոխումները	4	2			6
4.	ԽՍՀՄ արտաքին քաղաքականությունը վերակառուցման շրջանում	4	2			6
5.	Ազգամիջյան խնդիրները վերակառուցման շրջանում	4	2			6
6.	ԽՍՀՄ փլուզման գաղտնի ռազմավարությունը	4	2			6
7.	ԽՍՀՄ փլուզումը	4	2			6
8.	ԱՊՀ կազմավորումը	4	2			6
9.	ԱՊՀ երկրները	2	1			6
10.	Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը ԱՊՀ երկրների միջև	2	1			6

[1] Նման է օրացուցային պլանին

ԸՆԴԱՄԵՆԸ	38	18			64

1.4. ՈՒսումնամեթոդական գրականության ապահովման քարտ

Պարտադիր գրականություն

8. Ուսումնամեթոդական գրականության ապահովման քարտ

հ/հ	Անվանումը/հեղինակ	Հրատարակության տարի
Պարտադիր գրականություն (ՊԳ)		
1	Арбатов Г. А. Человек системы: наблюдения и размышления очевидца ее распада. Мой XX век.	М., 2002.
2	Арбатов Г. А. Затянувшееся выздоровление.	М., 1991.
3	Арбатов Г. А. Ястребы и голуби холодной войны,	М., 2009.
4	Бакатин В. Дорога в прошедшем будущем	М., 1999.
5	Бакатин В. Избавление от КГБ.	М., 1992.
6	Бегунов Ю. К. Тайные силы в истории России.	СПБ, 1995.
7	Бжезинский З. Великая шахматная доска,	М., 2010.
8	Бобков Ф. Д. КГБ и власть.	М., 1995.

9	Болдин В. И. Крушение пьедестала.	М., 1995.
10	Брутенц К. Н. Несбывшесся	М., 2005.
11	Видманов В. М. Кто виноват ? И что делать ?	М., 2003.
12	Воротников В. И. А было это так…	М., 2003.
13	Гайдар Е. Т. Гибель империи.	М., 2006.
14	Гайдар Е. Т. Дни поражений и побед.	М., 2014.
15	Гдлян Т., Иванов Н. Кремлевское дело.	Ростов-на-Дону. 1994.
16	Глазунов И. С. Россия распятая.	М., 2006.
17	Горбачев М. С. Жизнь и реформы.	М., 1995.
18	Горбачев М. С. Понять перестройку.	М., 2006.
19	Грачев А. Горбачев.	М., 2001.
20	Громов В., Васильев Г. Развал СССР-причины и последствия.	М., 1989.
21	Громыко А. В лабиринтах Кремля.	М., 1997.
22	Гусейнов В. От Ельцина К…?	М., 1999.
23	Давидоу М. Камо градеши Рус?	М., 1993.

24	Ельцин Б. Записки президента.	М., 1994.
25	Ельцин Б. Президентский марафон.	М., 2000.
26	Ефремов Л. Н. Ренегат Горбачев. Альянс двурушников.	Ставрополь, 1996.
27	Замятин Л. М. Горби и Мэгги. Записки посла о двух известных политиках Михаиле Горбачеве и Маргарет Тэтчер.	М., 1995.
28	Зенькович Н. 1991. СССР. Конец проекта.	М., 2009.
29	Зенькович Н. Борис Ельцин: разные жизни.	М., 2001.
30	Зенькович Н. Самые открытые люди.	М., 2002.
31	Зенькович Н. Самые закрытые люди.	М., 2005.
32	Зенькович Н. Тайны уходящего века.	М., 1999.
33	Караулов А. Русское сольнце.	М., 2001.
34	Караулов А. Частушки.	М., 1997.
35	Константинов В. Коррумпированная Россия.	М., 2005.
36	Коржаков А. Борис Ельцин. От рассвета до заката: послесловие.	М., 2004.
37	Коржаков А. Борис Ельцин. Человек, похожий на президента.	М., 2010.
38	Коржаков А. От рассвета до заката.	М., 1997.

39	Крючков В. Личное дело.	М., 1997.
40	Крючков В. Личность и власть,	М., 2004.
41	Куликов А. Тяжелые звезды.	М., 2002.
42	Лацис О. Тщательно спланированное самоубийство.	М., 2001.
43	Лигачев Е. К. Жить так невозможно.	М., 1996.
44	Лигачев Е. К. Кто предал СССР ?	М., 2009.
45	Лукьянов А. Переворот мнимыий и настоящй.	М., 1993.
46	Медведев В. А. Прозрение, миф и предательство.	М., 1998.
47	Медведев В. Т. Человек за спиной.	М., 1994.
48	Мухин Ю. Код Ельцина.	М., 2005.
49	Мчелин Л. Кремль. Президенты России.	М., 2003.
50	Мэтлок Д. Рейган и Горбачев. Как закончилась холодная война и все выграли. Пер. с анг.	М., 2005.
51	Мэтлок Д. Смерть империи.	М., 2003.
52	Мяло К. Г. Россия в последней войны XX века(1989-2000),	М., 2002.
53	Ненашев М. Ф. Последнее правительство СССР. Личные свидетельства. Диалоги.	М., 1993.

54	Островский А. Кто поставил Горбачева.	М., 2010.
55	Панарин И. Н. Первая мировая информацонная война. Развал СССР.	СПБ, 2010.
56	Платонов О. Государственная измена.	М., 2005.
57	Полушин В. Битва генерала Лебедя.	М., 2000.
58	Примаков Е. Восемь месяцев плюс…	М., 2001.
59	Примаков Е. Годы в большой политике.	М., 1999.
60	Примаков Е. М. Минное поле политики.	М., 2007.
61	Прокофьев Ю. До и после запрета КПСС.	М., 2005.
62	Рубби А. Встречи с Горбачевым,	М., 1991.
63	Рыжков Н. И. Главный свидетель: о развале СССР.	М., 2005.
64	Рыжков Н. И. Перестройка: История предательства.	М., 1992.
65	Рыжков Н. И. Тернистый путь России.	М., 2018.
66	Рыжков Н. И. Трагедия великой страны.	М., 2007.
67	Саттон Э. Как орден организует войны и революции.	М., 1995.
68	Степанов В., Лисов Е. Кремлевский заговор.	М., 1992.

69	Стивен Коэн. «Вопрос вопросов»: почему не стало Советского Союза,	М. 2007.
70	Суханов Л. Три года с Ельциным.	Рига. 2003.
71	Сэттер Д. Век безумия: распад и падение Советского Союза.	М., 2005.
72	Тэлботт С. Рука Москвы.	М., 2002.
73	Уткин А. Измена генсека.	М., 2009.
74	Филатов С. Совершенно несекретно.	М., 2000.
75	Хинштейн А. Ельцин. Кремль.	М., 2009.
76	Ципко А. С. Перестройка или бунт против марксистских запретов.	М., 2005.
77	Чазов Е. В. Здоровое и власть.	М., 2015.
78	Черняев А. С. Шесть лет с Горбачевоым,	М., 1993.
79	Черняев А. Был ли у России шанс?	М., 2003.
80	Черняев А. С. Вебер А. Б. И др. Союз можно было сохранить. Белая книга.	М., 2007.
81	Шахназаров Г. Х. Роковое расставание с прошлым.	М., 2001.
82	Шахназаров Г. Х. С вождями и без них.	М., 2001.
83	Шахназаров Г. Х. Цена свободы.	М., 1993.
84	Швейцер П. Роль тайной стратегии администрации США в распаде Союза и социалистического лагеря.	Минск, 1995.

85	Швейцер П. Тайная стратегия развала СССР.	М., 2010.
86	Шевякин А. П. Загадка гибели СССР. История заговора и предательства 1945-1991,.	М., 2004
87	Широнин В. Агенты перестройки.	М., 2010.
88	Яковлев А. Н. Омут памяти.	М., 2001.
89	Яковлев А. Н. Сумерки России.	М., 2005.

9. Դասընթացի ուսումնամեթոդական քարտ

9.1. Դասախոսությունների ուսումնամեթոդական քարտ

հ/հ	*Թեմա*	Ուսումնասիրվող հարցեր	*Ժամաքանակ*	Գրականություն
1.	Վերակառուցման քաղաքականությունը ԽՍՀՄ-ում	ԽՍՀՄ քաղաքական և սոցիալական կառուցվածքը: Հասարակության նորացման և սոցիալական կուրսը: ԽՄԿԿ Կենտկոմի 1985թ. մարտյան և ապրիլյան պլենումները: ԽՄԿԿ XXVII համագումարը:	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
2	Քաղաքական համակարգի բարեփոխումները	Խորհրդային քաղաքական համակարգի «անվանացանկային» մոդելը: Կադրային լճացումը, քաղաքական վերնախավի վատթարացումը: ԽՄԿԿ հեղինակության անկումը: Հասարակական-քաղաքական կյանքի դեմոկրատացումը: Բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը: Դեմոկրատական շարժումը:	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
3	Տնտեսական ոլորտի բարեփոխումները	ԽՍՀՄ արդյունաբերական-տնտեսական անհամաչափ զարգացումը: Արևմուտքի հետինդրուստրիալ պետություններին տնտեսական, տեխնոլոգիական և գիտական ոլորտներում զիջելը: Բարձր տեխնոլոգիական ապրանքների ներմուծությունից կախվածությունը: Արևմուտքի երկրներից կյանքի մակարդակով հետ մնալը: 1986թ.Չեռնոբիլի	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

		ԱԷԿ վթարը: 1987թ. տնտեսական բարեփոխումը: «Պետական ձեռնարկությունների մասին» օրենքը: 1989թ. «Կոոպերացիայի մասին» օրենքը:		
4	ԽՍՀՄ արտաքին քաղաքականությունը վերակառուցման շրջանում	ԽՍՀՄ մասնակցությունն աֆղանական պատերազմին: Արտաքին քաղաքականության նոր սկզբունքները: ԽՍՀՄ-ը և Արևելյան Եվրոպայի երկրները: Խորհրդա-ամերիկյան հարաբերությունները վերակառուցման շրջանում: Խորհրդա-չինական հարաբերությունների նորմալացումը: ԽՍՀՄ-Արևմուտք հարաբերությունները: 1989թ. Արևելյան Եվրոպայի երկրներում կոմունիստական վարչակարգի զանգվածային անկումը: ԽՍՀՄ ազդեցության թուլացումը Եվրոպայում: Բեռլինի պատի փլուզումը, Գերմանիայի միավորումը:	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
5	Ազգամիջյան խնդիրները վերակառուցման շրջանում	Ազգային շարժումների աշխուժացումը: Ազգամիջյան բախումները Ղազախստանում և Ուզբեկստանում: Օշի և Ֆերգանիայի կոտորածները: Ղարաբաղյան հիմնահարցը: Սումգաիթի և Բաքվի կոտորածները: Ազգային բախումների նոր օջախների առաջացումը ԽՍՀՄ այլ շրջաններում: 1989թ. ապրիլի իրադարձությունները Թբիլիսում: Մերձդնեստրյան կոնֆլիկտը: 1990թ. իրադարձությունները Դուշանբեում, Երևանում: 1991թ. դեպքերը Մերձբալթյան հանրապետություններում: Անկախության հռչակագրի ընդունումը խորհրդային հանրապետություններում և ազգային շրջաններում: 1989-1991թթ. «ինքնավարությունների շքերթը»:	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
6	ԽՍՀՄ փլուզման գաղտնի ռազմավարությունը	ԽՍՀՄ փլուզման ամերիկյան ռազմավարությունը: Ռ. Ռեյգանի «Ազատագրության դոկտրինան», ազգային անվտանգության գաղտնի հրահանգները: Ռ. Ռեյգանի NSDD-32, NSDD-66, NSDD-75, NSDD-166 հրահանգները ԽՍՀՄ փլուզման վերաբերյալ: ԽՍՀՄ դեմ տնտեսական պատերազմը, նավթային քաղաքականությունը: Ջորջ Բուշի «Ազգային անվտանգության տեսություն»		Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

		հրահանգը: Արևմուտքի գաղտնի ծառայությունների և մոնդիալիզմի կենտրոնների դերը ԽՍՀՄ փլուզման գործում: 1989թ. դեկտեմբերին Մալթայում Ջ. Բուշ-Մ. Գորբաչով հանդիպումը:		
7	ԽՍՀՄ փլուզումը	1990թ. նոյեմբերի 23-ի Միութենական նոր դաշինքի նախագիծը: Մերձբալթյան հանրապետությունների, Հայաստանի, Վրաստանի և Մոլդովայի հրաժարվելը միութենական հանրաքվե անցկացնելուց: Մերձբալթյան հանրապետությունների առանձնանալը ԽՍՀՄ-ից: 1991թ. մարտի 7-ի Միութենական նոր պայմանագրի նախագիծը: 1991թ. օգոստոսյան խռովությունը, Արտակարգ դրության պետական կոմիտեի ստեղծումը, խռովության տապալումը: 1991 թ. սեպտեմբերին ԽՍՀՄ-ի կողմից Մերձբալթյան հանրապետությունների ճանաչումը: 1991թ. հոկտեմբերի 29-ին Ջ. Բուշ-Մ. Գարբաչով հանդիպումը: 1991թ. դեկտեմբերի 1-ին անկախության հանրաքվեն Ուկրաինայում: 1991թ. դեկտեմբերի 8-ի Բելովեժսկյան հանդիպումը և ԽՍՀՄ-ի փլուզումը: ԱՊՀ-ի հռչակումը՝ Ռուսաստանի, Ուկրաինա, Բելառուս կազմով: ԽՍՀՄ փլուզումը իրավունքի տեսանկյունից: ԽՍՀՄ փլուզման պատմական և քաղաքական գնահատականը:	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
8	ԱՊՀ կազմավորումը	1991թ. դեկտեմբերի 21-ի Ալմա-Աթիի հռչակագիրը: ԱՊՀ ընդլայնումը Հայաստանի, Ադրբեջանի, Ղազախստանի, Ուզբեկստանի, Ղրղզստանի, Տաջիկստանի, Թուրքմենիայի, Մոլդովայի միացումը ԱՊՀ երկրներին: 1993թ. Վրաստանի միացումը ԱՊՀ-ին: 1991թ. դեկտեմբերի 25-ին Մ. Գարբաչովի հրաժարականը ԽՍՀՄ նախագահի պաշտոնից: Դեկտեմբերի 26-ի ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի վերջին նիստը, «ԽՍՀՄ գոյության դադարեցման մասին» հռչակագիրը: Դեկտեմբերի 24-26. Ռուսաստանի Դաշնությունը ԽՍՀՄ իրավահաջորդ, ՄԱԿ անդամ: ԽՍՀՄ իշխանական կառույցների վերացումը:	4	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

		Ռուբլու գոտու անկումը: ԽՍՀՄ Զինված ուժերի բաժանումը: ԽՍՀՄ միասնական քաղաքացիության վերացումը: Միութենական նախկին հանրապետությունների սահմանազատումը:		
9	ԱՊՀ երկրները	ԱՊՀ համաձայնագրի վավերացումը անդամ պետությունների կողմից: ԱՊՀ-ի կանոնադրությունը, նպատակները և կառույցները: ԱՊՀ-ի կոորդինացնող կառույցները: Երկկողմ պայմանագրերը ԱՊՀ-ի շրջանակներում:	2	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
10	Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը ԱՊՀ երկրների միջև	Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը և կառույցները: ԱՊՀ-ին զուգահեռ այլ կազմակերպությունների ստեղծումը: Կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագրի ստեղծումը, Եվրասիական տնտեսական համագործակցությունը: Կենտրոնական ասիական համագործակցությունը: Միասնական տնտեսական գոտին: Դեմոկրատական ընտրության համագործակցությունը և այլ կազմակերպություններ:	2	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

9.2. Գործնական աշխատանքների /սեմինար պարապմունքների ուսումնամեթոդական քարտ

h/h	*Թեմա*	Ուսումնասիրվող հարցեր	*Ժամաքանակ*	Ստուգման ձևը	Գրականություն

1	Վերակառուցման քաղաքականությունը ԽՍՀՄ-ում	ԽՍՀՄ քաղաքական և սոցիալական կառուցվածքը: Հասարակության նորացման և սոցիալական կուրսը: ԽՄԿԿ Կենտկոմի 1985թ. մարտյան և ապրիլյան պլենումները: ԽՄԿԿ XXVII համագումարը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
2	Քաղաքական համակարգի բարեփոխումները	Խորհրդային քաղաքական համակարգի «անվանացանկային» մոդելը: Կադրային լճացումը, քաղաքական վերնախավի վատթարացումը: ԽՄԿԿ հեղինակության անկումը: Հասարակական-քաղաքական կյանքի դեմոկրատացումը: Բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը: Դեմոկրատական շարժումը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
3	Տնտեսական ոլորտի բարեփոխումները	ԽՍՀՄ արդյունաբերական-տնտեսական անհամաչափ զարգացումը: Արևմուտքի հետինդրուստրիալ պետություններին տնտեսական, տեխնոլոգիական և գիտական ոլորտներում զիջելը: Բարձր տեխնոլոգիական ապրանքների ներմուծությունից կախվածությունը: Արևմուտքի երկրներից կյանքի մակարդակով հետ մնալը: 1986թ.Չեռնոբիլի ԱԷԿ վթարը: 1987թ. տնտեսական բարեփոխումը: «Պետական ձեռնարկությունների մասին» օրենքը: 1989թ. «Կոոպերացիայի մասին» օրենքը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
4	ԽՍՀՄ արտաքին քաղաքականությունը վերակառուցման շրջանում	ԽՍՀՄ մասնակցությունն աֆղանական պատերազմին: Արտաքին քաղաքականության նոր սկզբունքները: ԽՍՀՄ-ը և Արևելյան Եվրոպայի երկրները: Խորհրդա-ամերիկյան հարաբերությունները վերակառուցման շրջանում: Խորհրդա-չինական հարաբերությունների նորմալացումը: ԽՍՀՄ-Արևմուտք հարաբերությունները: 1989թ. Արևելյան Եվրոպայի երկրներում կոմունիստական վարչակարգի զանգվածային անկումը: ԽՍՀՄ ազդեցության թուլացումը Եվրոպայում: Բեռլինի պատի փլուզումը, Գերմանիայի միավորումը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

5	Ազգամիջյան խնդիրները վերակառուցման շրջանում	Ազգային շարժումների աշխուժացումը: Ազգամիջյան բախումները Ղազախստանում և Ուզբեկստանում: Օշի և Ֆերգանիայի կոտորածները: Ղարաբաղյան հիմնահարցը: Սումգաիթի և Բաքվի կոտորածները: Ազգային բախումների նոր օջախների առաջացումը ԽՍՀՄ այլ շրջաններում: 1989թ. ապրիլի իրադարձությունները Թբիլիսում: Մերձդնեստրյան կոնֆլիկտը: 1990թ. իրադարձությունները Դուշանբեում, Երևանում: 1991թ. դեպքերը Մերձբալթյան հանրապետություններում: Անկախության հռչակագրի ընդունումը խորհրդային հանրապետություններում և ազգային շրջաններում: 1989-1991թթ. «ինքնավարությունների շքերթը»:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
6	ԽՍՀՄ փլուզման գաղտնի ռազմավարությունը	ԽՍՀՄ փլուզման ամերիկյան ռազմավարությունը: Ռ. Ռեյգանի «Ազատագրության դոկտրինան», ազգային անվտանգության գաղտնի հրահանգները: Ռ. Ռեյգանի NSDD-32, NSDD-66, NSDD-75, NSDD-166 հրահանգները ԽՍՀՄ փլուզման վերաբերյալ: ԽՍՀՄ դեմ տնտեսական պատերազմը, նավթային քաղաքականությունը: Ջորջ Բուշի «Ազգային անվտանգության տեսություն» հրահանգը: Արևմուտքի գաղտնի ծառայությունների և մոնդիալիզմի կենտրոնների դերը ԽՍՀՄ փլուզման գործում: 1989թ. դեկտեմբերին Մալթայում Ջ. Բուշ-Մ. Գորբաչով հանդիպումը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

7	ԽՍՀՄ փլուզումը	1990թ. նոյեմբերի 23-ի Միութենական նոր դաշինքի նախագիծը: Մերձբալթյան հանրապետությունների, Հայաստանի, Վրաստանի և Մոլդովայի հրաժարվելը միութենական հանրաքվե անցկացնելուց: Մերձբալթյան հանրապետությունների առանձնանալը ԽՍՀՄ-ից: 1991թ. մարտի 7-ի Միութենական նոր պայմանագրի նախագիծը: 1991թ. օգոստոսյան խռովությունը, Արտակարգ դրության պետական կոմիտեի ստեղծումը, խռովության տապալումը: 1991 թ. սեպտեմբերին ԽՍՀՄ-ի կողմից Մերձբալթյան հանրապետությունների ճանաչումը: 1991թ. հոկտեմբերի 29-ին Ջ. Բուշ-Մ. Գորբաչով հանդիպումը: 1991թ. դեկտեմբերի 1-ին անկախության հանրաքվեն Ուկրաինայում: 1991թ. դեկտեմբերի 8-ի Բելովեժսկյան հանդիպումը և ԽՍՀՄ-ի փլուզումը: ԱՊՀ-ի հռչակումը՝ Ռուսաստանի, Ուկրաինա, Բելառուս կազմով: ԽՍՀՄ փլուզումը իրավունքի տեսանկյունից: ԽՍՀՄ փլուզման պատմական և քաղաքական գնահատականը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
8	ԱՊՀ կազմավորումը	1991թ. դեկտեմբերի 21-ի Ալմա-Աթիի հռչակագիրը: ԱՊՀ ընդլայնումը Հայաստանի, Ադրբեջանի, Ղազախստանի, Ուզբեկստանի, Ղրղզստանի, Տաջիկստանի, Թուրքմենիայի, Մոլդովայի միացումը ԱՊՀ երկրներին: 1993թ. Վրաստանի միացումը ԱՊՀ-ին: 1991թ. դեկտեմբերի 25-ին Մ. Գորբաչովի հրաժարականը ԽՍՀՄ նախագահի պաշտոնից: Դեկտեմբերի 26-ի ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի վերջին նիստը, «ԽՍՀՄ գոյության դադարեցման մասին» հռչակագիրը: Դեկտեմբերի 24-26. Ռուսաստանի Դաշնությունը ԽՍՀՄ իրավահաջորդ, ՄԱԿ անդամ: ԽՍՀՄ իշխանական կառույցների վերացումը: Ռուբլու գոտու անկումը: ԽՍՀՄ Զինված ուժերի բաժանումը: ԽՍՀՄ միասնական քաղաքացիության վերացումը: Միութենական նախկին հանրապետությունների սահմանազատումը:	2	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

9	ԱՊՀ երկրները	ԱՊՀ համաձայնագրի վավերացումը անդամ պետությունների կողմից: ԱՊՀ-ի կանոնադրությունը, նպատակները և կառույցները: ԱՊՀ-ի կոորդինացնող կառույցները: Երկկողմ պայմանագրերը ԱՊՀ-ի շրջանակներում:	1	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
10	Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը ԱՊՀ երկրների միջև	Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը և կառույցները: ԱՊՀ-ին զուգահեռ այլ կազմակերպությունների ստեղծումը: Կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագրի ստեղծումը, Եվրասիական տնտեսական համագործակցությունը: Կենտրոնական ասիական համագործակցությունը: Միասնական տնտեսական գոտին: Դեմոկրատական ընտրության համագործակցությունը և այլ կազմակերպություններ:	1	բանավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

9.3. Ինքնուրույն աշխատանքների ուսումնամեթոդական քարտ

հ/հ	Ինքնուրույն աշխատանքի թեմաները	Աշխատանքի տեսակը	Ներկայացման ժամկետները	Ստուգման ձևը	Գրականություն
1	Վերակառուցման քաղաքականությունը ԽՍՀՄ-ում	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

2	Քաղաքական համակարգի բարեփոխումները	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
3	Տնտեսական ոլորտի բարեփոխումները	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
4	ԽՍՀՄ արտաքին քաղաքականությունը վերակառուցման շրջանում	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
5	Ազգամիջյան խնդիրները վերակառուցման շրջանում	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
6	ԽՍՀՄ փլուզման գաղտնի ռազմավարությունը	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
7	ԽՍՀՄ փլուզումը	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
8	ԱՊՀ կազմավորումը	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
9	ԱՊՀ երկրները	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը
10	Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը ԱՊՀ երկրների միջև	Ռեֆերատ, զեկույց	Մինչև կիսամյակի ավարտը	Բանավոր, գրավոր	Տե՛ս ներկայացված գրականության ցանկը

Ռեսուրսի անվանումը	Ռեսուրսի անվանումը, քանակը, նկարագրությունը (անհրաժեշտության դեպքում)
Լսարան (հատուկ կահավորմամբ)	քարտեզներ
Սարքեր, սարքավորումներ	Պրեյեկտոր, համակարգիչ, ինտերնետ կապ
Համակարգչային ծրագրեր	
Այլ	

10. Գնահատում

Համալսարանում գործում է բակալավրիատի, մագիստրատուրայի և ասպիրանտուրայի ուսանողների գիտելիքների պարբերական ստուգման և գնահատման բազմագործոնային համակարգ, որի կիրառկման հիմնական նպատակներն են՝

- կազմակերպել ուսումնառության համաչափ աշխատանքային գործընթաց, ապահովել գիտելիքների համակողմանի ստուգում, խթանել ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքը,
- իրականացնել ինքնուրույն առաջադրանքների, ընթացիկ ստուգումների (ստուգարքներ և քննություններ), ուսումնական գործընթացի այլ բաղադրիչների հաշվառում հետադարձ կապի արդյունավետ մեխանիզմների ներմուծման միջոցով՝ ի նպաստ ուսումնառության գործընթացի բարելավման:

Համալսարանում գնահատման գործընթացը կանոնակարգվում է համաձայն գործող կարգի:

10.1. Գիտելիքների ստուգման և գնահատման բաղադրիչներն են՝

- գործնական (սեմինար) և լաբորատոր աշխատանքների ընթացքում նրա ակտիվության և հմտությունների հաշվառում և գնահատում ընթացիկ ստուգումների միջոցով՝ առավելագույնը գումարային 40 միավոր,
- ինքնուրույն աշխատանքների (անհատական առաջադրանքներ) հաշվառում և գնահատում առավելագույնը գումարային 20 միավոր,
- դասընթացի ենթաբաժինների և ծրագրով նախատեսված այլ առաջադրանքների կատարման և յուրացման ընթացիկ ստուգում և գնահատում կիսամյակի ընթացքում (ընթացիկ քննություններ կամ ստուգարքներ)՝ առավելագույնը գումարային 40 միավոր,
- ստուգման արդյունքների ամփոփում գնահատման նշված բաղադրիչների արդյունքների հիման վրա և դասընթացի արդյունարար գնահատականի ձևավորում՝ առավելագույնը գումարային 100 միավոր:

10.2. Ուսանողների գիտելիքների ստուգում.

Դասընթացն ամփոփվում է քննությամբ: Միջանկյալ քննությունը կազմակերպվում է կիսամյակի ընթացքում 2 անգամ՝ տեսական հարցերի միջոցով:

10.3. Հարցաշար (ըստ ծրագրի)

Հարցաշար

1. ԽՍՀՄ քաղաքական և սոցիալական կառուցվածքը: Հասարակության նորացման և սոցիալական կուրսը:
2. ԽՄԿԿ Կենտկոմի 1985թ. մարտյան և ապրիլյան պլենումները: ԽՄԿԿ XXVII համագումարը:
3. Խորհրդային քաղաքական համակարգի «անվանացանկային» մոդելը:
4. Կադրային լճացումը, քաղաքական վերնախավի վատթարացումը: ԽՄԿԿ հեղինակության անկումը:
5. Հասարակական-քաղաքական կյանքի դեմոկրատացումը: Բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը: Դեմոկրատական շարժումը:
6. ԽՍՀՄ արդյունաբերական-տնտեսական անհամաչափ զարգացումը:
7. Արևմուտքի հետինդրուստրիալ պետություններին տնտեսական, տեխնոլոգիական և գիտական ոլորտներում զիջելը: Բարձր տեխնոլոգիական ապրանքների ներմուծությունից կախվածությունը: Արևմուտքի երկրներից կյանքի մակարդակով հետ մնալը:
8. 1986թ.Չեռնոբիլի ԱԷԿ վթարը:
9. 1987թ. տնտեսական բարեփոխումը: «Պետական ձեռնարկությունների մասին» օրենքը: 1989թ. «Կոոպերացիայի մասին» օրենքը:
10. ԽՍՀՄ մասնակցությունն աֆղանական պատերազմին:
11. Արտաքին քաղաքականության նոր սկզբունքները: ԽՍՀՄ-ը և Արևելյան Եվրոպայի երկրները:
12. Խորհրդա-ամերիկյան հարաբերությունները վերակառուցման շրջանում:
13. Խորհրդա-չինական հարաբերությունների նորմալացումը:
14. ԽՍՀՄ-Արևմուտք հարաբերությունները:
15. 1989թ. Արևելյան Եվրոպայի երկրներում կոմունիստական վարչակարգի զանգվածային անկումը:
16. ԽՍՀՄ ազդեցության թուլացումը Եվրոպայում: Բեռլինի պատի փլուզումը, Գերմանիայի միավորումը:
17. Ազգային շարժումների աշխուժացումը:
18. Ազգամիջյան բախումները Ղազախստանում և Ուզբեկստանում: Օշի և Ֆերգանիայի կոտորածները:
19. Ղարաբաղյան հիմնահարցը: Սումգաիթի և Բաքվի կոտորածները:
20. Ազգային բախումների նոր օջախների առաջացումը ԽՍՀՄ այլ շրջաններում: 1
21. 989թ. ապրիլի իրադարձությունները Թբիլիսում: Մերձդնեստրյան կոնֆլիկտը: 1990թ. իրադարձությունները Դուշանբեում, Երևանում:
22. 1991թ. դեպքերը Մերձբալթյան հանրապետություններում:
23. Անկախության հռչակագրի ընդունումը խորհրդային հանրապետություններում և ազգային շրջաններում: 1989-1991թթ. «ինքնավարությունների շքերթը»:

24. ԽՍՀՄ փլուզման ամերիկյան ռազմավարությունը: Ռ. Ռեյգանի «Ազատագրության դոկտրինան», ազգային անվտանգության գաղտնի հրահանգները:
25. Ռ. Ռեյգանի NSDD-32, NSDD-66, NSDD-75, NSDD-166 հրահանգները ԽՍՀՄ փլուզման վերաբերյալ:
26. ԽՍՀՄ դեմ տնտեսական պատերազմը, նավթային քաղաքականությունը:
27. Ջորջ Բուշի «Ազգային անվտանգության տեսություն» հրահանգը: Արևմուտքի գաղտնի ծառայությունների և մոնդիալիզմի կենտրոնների դերը ԽՍՀՄ փլուզման գործում:
28. 1989թ. դեկտեմբերին Մալթայում Ջ. Բուշ-Մ. Գորբոչով հանդիպումը:
29. 1990թ. նոյեմբերի 23-ի Միութենական նոր դաշինքի նախագիծը: Մերձբալթյան հանրապետությունների, Հայաստանի, Վրաստանի և Մոլդովայի հրաժարվելը միութենական հանրաքվե անցկացնելուց:
30. Մերձբալթյան հանրապետությունների առանձնանալը ԽՍՀՄ-ից: 1991թ. մարտի 7-ի Միութենական նոր պայմանագրի նախագիծը:
31. 1991թ. օգոստոսյան խռովությունը, Արտակարգ դրության պետական կոմիտեի ստեղծումը, խռովության տապալումը:
32. 1991 թ. սեպտեմբերին Մերձբալթյան հանրապետությունների ճանաչումը ԽՍՀՄ-ի կողմից:
33. 1991թ. հոկտեմբերի 29-ին Ջ. Բուշ-Մ. Գարբաչով հանդիպումը:
34. 1991թ. դեկտեմբերի 1-ին անկախության հանրաքվեն Ուկրաինայում:
35. 1991թ. դեկտեմբերի 8-ի Բելովեժսկյան հանդիպումը և ԽՍՀՄ-ի փլուզումը: ԱՊՀ-ի հռչակումը՝ Ռուսաստանի, Ուկրաինա, Բելառուս կազմով:
36. ԽՍՀՄ փլուզումը իրավունքի տեսանկյունից: ԽՍՀՄ փլուզման պատմական և քաղաքական գնահատականը:
37. 1991թ. դեկտեմբերի 21-ի Ալմա-Աթիի հռակագիրը:
38. ԱՊՀ ընդլայնումը Հայաստանի, Ադրբեջանի, Ղազախստանի, Ուզբեկստանի, Ղրղզստանի, Տաջիկստանի, Թուրքմենիայի, Մոլդովայի միացումը ԱՊՀ երկրներին: 1993թ. Վրաստանի միացումը ԱՊՀ-ին:
39. 1991թ. դեկտեմբերի 25-ին Մ. Գարբաչովի հրաժարականը ԽՍՀՄ նախագահի պաշտոնից:
40. Դեկտեմբերի 26-ի ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի վերջին նիստը, «ԽՍՀՄ գոյության դադարեցման մասին» հռչակագիրը:
41. Ռուսաստանի Դաշնությունը ԽՍՀՄ իրավահաջորդ, ՄԱԿ անդամ:
42. ԽՍՀՄ իշխանական կառույցների վերացումը: Ռուբլու գոտու անկումը: ԽՍՀՄ Զինված ուժերի բաժանումը: ԽՍՀՄ միասնական քաղաքացիության վերացումը: Միութենական նախկին հանրապետությունների սահմանազատումը:
43. ԱՊՀ համաձայնագրի վավերացումը անդամ պետությունների կողմից:

44. ԱՊՀ-ի կանոնադրությունը, նպատակները և կառույցները: ԱՊՀ-ի կոորդինացնող կառույցները: Երկկողմ պայմանագրերը ԱՊՀ-ի շրջանակներում:
45. Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը և կառույցները: ԱՊՀ-ին զուգահեռ այլ կազմակերպությունների ստեղծումը:
46. Կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագրի ստեղծումը:
47. Եվրասիական տնտեսական համագործակցությունը:
48. Կենտրոնական ասիական համագործակցությունը:
49. Միասնական տնտեսական գոտին:
50. Դեմոկրատական ընտրության համագործակցությունը:

10.4. Գնահատման չափանիշները.

Սեմինար / գործնական աշխատանք՝ 40 միավոր
Ինքնուրույն աշխատանք՝ 20 միավոր
Առաջին ընթացիկ ստուգում՝ 20 միավոր
Երկրորդ ընթացիկ ստուգում՝ 20 միավոր

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ՎԱՆԱՁՈՐԻ Հ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Պ/Մ-019 ԽՍՀՄ փլուզումը, ԱՊՀ կազմավորումը

Մասնագիտություն՝ _022201.00.7 -Պատմություն___

/դասիչ, մասնագիտության լրիվ անվանումը/

Կրթական ծրագիր՝ ___022201.01.7- Պատմություն___

/դասիչ, կրթական ծրագրի լրիվ անվանումը/

Որակավորման աստիճան՝ ___մագիստրոս_______

/բակալավր, մագիստրատուրա/

Վանաձոր 2024

<table>
<tr><td>Դասընթացի թվանիշը, անվանումը</td><td colspan="4">Պ/Մ-019 – ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը</td></tr>
<tr><td>Դասընթացին հատկացվող կրեդիտը</td><td colspan="4">4 կրեդիտ</td></tr>
<tr><td>Ուսումնառության տարի / կիսամյակ</td><td colspan="4">2-րդ տարի, 4-րդ կիսամյակ</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Ժամերի բաշխումը</td><td rowspan="4">Լսարանային</td><td rowspan="4">56</td><td>Դասախոսություն</td><td>38</td></tr>
<tr><td>Սեմինար</td><td>18</td></tr>
<tr><td>Լաբորատոր աշխատանք</td><td></td></tr>
<tr><td>Գործնական աշխատանք</td><td></td></tr>
<tr><td>Ինքնուրույն</td><td colspan="3">64</td></tr>
<tr><td>Ընդամենը</td><td colspan="3">120</td></tr>
<tr><td>Ստուգման ձևը</td><td colspan="4">Ընթացիկ քննություն</td></tr>
<tr><td>Դասընթացի նպատակը</td><td colspan="4">«ԽՍՀՄ փլուզումը: ԱՊՀ կազմավորումը» դասընթացն իր մեջ է ներառում արդի ժամանակաշրջանի կարևորագույն իրադարձություններից ԽՍՀՄ-ի փլուզումը և միջազգային արենայում նոր իրավաքաղաքական սուբյեկտի՝ ԱՊՀ-ի հանդես գալը: Դասընթացի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս ուսանողին պատկերացում կազմելու այնպիսի հիմնախնդիրների մասին, ինչպիսիք են ԽՍՀՄ-ի փլուզման սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական նախադրյալները, վերակառուցման կուրսը և նրա փաստացի ձախողումը, խորհրդային հասարակության դեմոկրատիզացիան և բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը, ազգամիջյան հիմնախնդիրների սրումը և այլ հարցեր, արտաքին գործոնների դերը ԽՍՀՄ փլուզման մեջ: Ուսանողները դասընթացի շնորհիվ ծանոթանում են ԱՊՀ-ի կառույցներին, կանոնադրությանը, նպատակներին, ինչպես նաև ԱՊՀ-ի շրջանակներում ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերին և կառույցներին:</td></tr>
<tr><td>Դասընթացի վերջնարդյունքները</td><td colspan="4">✓ կարողանա կատարել բազմաբնույթ գիտելիքների համակարգում և տեսական վերլուծություն
✓ կարողանա համադրելու պատմական փաստերը և համակողմանի գնահատել երևույթները</td></tr>
</table>

	✓ ունենա սկզբնաղբյուրների հետ աշխատելու հմտություններ ✓ կարողանա կոնկրետ տեսական գիտելիքները կիրառել պատմական իրողությունները հասկանալու համար ✓ կարողանա պատմական կոնկրետ փաստերն ու երևույթները բացահայտել ընդհանուր տեսությունների, գաղափարների տեսանկյունից ✓ ունենա պատմագիտական հետազոտություններ կատարելու ունակություններ
Դասընթացի բովանդակությունը	1. **Վերակառուցման քաղաքականությունը ԽՍՀՄ-ում** ԽՍՀՄ քաղաքական և սոցիալական կառուցվածքը: Հասարակության նորացման և սոցիալական կուրսը: ԽՄԿԿ Կենտկոմի 1985թ. մարտյան և ապրիլյան պլենումները: ԽՄԿԿ XXVII համագումարը: **2. Քաղաքական համակարգի բարեփոխումները** Խորհրդային քաղաքական համակարգի «անվանացանկային» մոդելը: Կադրային լճացումը, քաղաքական վերնախավի վատթարացումը: ԽՄԿԿ հեղինակության անկումը: Հասարակական-քաղաքական կյանքի դեմոկրատացումը: Բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը: Դեմոկրատական շարժումը: **3.Տնտեսական ոլորտի բարեփոխումները** ԽՍՀՄ արդյունաբերական-տնտեսական անհամաչափ զարգացումը: Արևմուտքի հետինդրուստրիալ պետություններին տնտեսական, տեխնոլոգիական և գիտական ոլորտներում զիջելը: Բարձր տեխնոլոգիական ապրանքների ներմուծությունից կախվածությունը: Արևմուտքի երկրներից կյանքի մակարդակով հետ մնալը: 1986թ.Չեռնոբիլի ԱԷԿ վթարը: 1987թ. տնտեսական բարեփոխումը: «Պետական ձեռնարկությունների մասին» օրենքը: 1989թ. «Կոոպերացիայի մասին» օրենքը: **4. ԽՍՀՄ արտաքին քաղաքականությունը վերակառուցման շրջանում:** ԽՍՀՄ մասնակցությունն աֆղանական պատերազմին: Արտաքին քաղաքականության նոր սկզբունքները: ԽՍՀՄ-ը և Արևելյան Եվրոպայի երկրները: Խորհրդա-ամերիկյան հարաբերությունները վերակառուցման շրջանում: Խորհրդա-չինական հարաբերությունների նորմալացումը: ԽՍՀՄ-Արևմուտք հարաբերությունները: 1989թ. Արևելյան Եվրոպայի երկրներում կոմունիստական վարչակարգի զանգվածային անկումը: ԽՍՀՄ ազդեցության թուլացումը Եվրոպայում: Բեռլինի պատի փլուզումը, Գերմանիայի միավորումը: **5. Ազգամիջյան խնդիրները վերակառուցման շրջանում** Ազգային շարժումների աշխուժացումը: Ազգամիջյան բախումները Ղազախստանում և Ուզբեկստանում: Օշի և Ֆերգանիայի կոտորածները: Ղարաբաղյան հիմնահարցը: Սումգաիթի և Բաքվի կոտորածները: Ազգային բախումների նոր օջախների առաջացումը ԽՍՀՄ այլ շրջաններում: 1989թ. ապրիլի իրադարձությունները Թբիլիսում: Մերձդնեստրյան կոնֆլիկտը: 1990թ. իրադարձությունները Դուշանբեում, Երևանում: 1991թ. դեպքերը Մերձբալթյան հանրապետություններում: Անկախության հռչակագրի ընդունումը խորհրդային հանրապետություններում և ազգային շրջաններում: 1989-1991թթ. «ինքնավարությունների շքերթը»:

6. ԽՍՀՄ փլուզման գաղտնի ռազմավարությունը

ԽՍՀՄ փլուզման ամերիկյան ռազմավարությունը: Ռ. Ռեյգանի «Ազատագրության դոկտրինան», ազգային անվտանգության գաղտնի հրահանգները: Ռ. Ռեյգանի NSDD-32, NSDD-66, NSDD-75, NSDD-166 հրահանգները ԽՍՀՄ փլուզման վերաբերյալ: ԽՍՀՄ դեմ տնտեսական պատերազմը, նավթային քաղաքականությունը:
Ջորջ Բուշի «Ազգային անվտանգության տեսություն» հրահանգը: Արևմուտքի գաղտնի ծառայությունների և մոնդիալիզմի կենտրոնների դերը ԽՍՀՄ փլուզման գործում: 1989թ. դեկտեմբերին Մալթայում Ջ. Բուշ-Մ. Գորբաչով հանդիպումը:

7. ԽՍՀՄ փլուզումը

1990թ. նոյեմբերի 23-ի Միութենական նոր դաշինքի նախագիծը: Մերձբալթյան հանրապետությունների, Հայաստանի, Վրաստանի և Մոլդովայի հրաժարվելը միութենական հանրաքվե անցկացնելուց: Մերձբալթյան հանրապետությունների առանձնանալը ԽՍՀՄ-ից: 1991թ. մարտի 7-ի Միութենական նոր պայմանագրի նախագիծը: 1991թ. օգոստոսյան խռովությունը, Արտակարգ դրության պետական կոմիտեի ստեղծումը, խռովության տապալումը: 1991 թ. սեպտեմբերին Մերձբալթյան հանրապետությունների ճանաչումը ԽՍՀՄ-ի կողմից: 1991թ. հոկտեմբերի 29-ին Ջ. Բուշ-Մ. Գարբաչով հանդիպումը: 1991թ. դեկտեմբերի 1-ին անկախության հանրաքվեն Ուկրաինայում:1991թ. դեկտեմբերի 8-ի Բելովեժսկյան հանդիպումը և ԽՍՀՄ-ի փլուզումը: ԱՊՀ-ի հռչակումը՝ Ռուսաստանի, Ուկրաինա, Բելառուս կազմով: ԽՍՀՄ փլուզումը իրավունքի տեսանկյունից: ԽՍՀՄ փլուզման պատմական և քաղաքական գնահատականը:

8. ԱՊՀ կազմավորումը

1991թ. դեկտեմբերի 21-ի Ալմա-Աթիի հռչակագիրը: ԱՊՀ ընդլայնումը Հայաստանի, Ադրբեջանի, Ղազախստանի, Ուզբեկստանի, Ղրղզստանի, Տաջիկստանի, Թուրքմենիայի, Մոլդովայի միացումը ԱՊՀ երկրներին: 1993թ. Վրաստանի միացումը ԱՊՀ-ին: 1991թ. դեկտեմբերի 25-ին Մ. Գարբաչովի հրաժարականը ԽՍՀՄ նախագահի պաշտոնից: Դեկտեմբերի 26-ի ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի վերջին նիստը, «ԽՍՀՄ գոյության դադարեցման մասին» հռչակագիրը: Դեկտեմբերի 24-26. Ռուսաստանի Դաշնությունը ԽՍՀՄ իրավահաջորդ, ՄԱԿ անդամ: ԽՍՀՄ իշխանական կառույցների վերացումը: Ռուբլու գոտու անկումը: ԽՍՀՄ Զինված ուժերի բաժանումը: ԽՍՀՄ միասնական քաղաքացիության վերացումը: Միութենական նախկին հանրապետությունների սահմանազատումը:

9. ԱՊՀ երկրները

ԱՊՀ համաձայնագրի վավերացումը անդամ պետությունների կողմից: ԱՊՀ-ի կանոնադրությունը, նպատակները և կառույցները: ԱՊՀ-ի կոորդինացնող կառույցները: Երկկողմ պայմանագրերը ԱՊՀ-ի շրջանակներում:

10. Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը ԱՊՀ երկրների միջև

Ինտեգրացիայի այլընտրանքային ձևերը և կառույցները: ԱՊՀ-ին

	զուգահեռ այլ կազմակերպությունների ստեղծումը: Կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագրի ստեղծումը, Եվրասիական տնտեսական համագործակցությունը: Կենտրոնական ասիական համագործակցությունը: Միասնական տնտեսական գոտին: Դեմոկրատական ընտրության համագործակցությունը և այլ կազմակերպություններ:
Գնահատման մեթոդները և չափանիշները	Ուսանողը դասընթացին կարող է հանդես բերել մինչև 100% առաջադիմություն: Առաջադիմության վերջնական գնահատականը ձևավորվում է ողջ տարվա ընթացքում ուսանողի կատարած աշխատանքների գնահատականների հանրագումարի արդյունքում: Գնահատումը կատարվում է ներքոհիշյալ բաղադրիչներին համապատասխան: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի դիմաց նշված առավելագույն տոկոսը կարելի է հավաքել ծրագրային պահանջների շրջանակներում տվյալ կետի տակ ներկայացված պահանջները 100% -ով կատարելու դեպքում: Սեմինար/ գործնկան աշխատանք՝ 40 միավոր Ինքնուրույն աշխատանք՝ 20 միավոր Առաջին ընթացիկ ստուգում՝ 20 միավոր Երկրորդ ընթացիկ ստուգում՝ 20 միավոր
Գրականություն	Պարտադիր գրականություն 1. Арбатов Г. А. Человек системы: наблюдения и размышления очевидца ее распада. Мой XX век. М., 2002. 2. Арбатов Г. А. Затянувшееся выздоровление. М., 1991. 3. Арбатов Г. А. Ястребы и голуби холодной войны, М., 2009. 4. Бакатин В. Дорога в прошедшем будущем М., 1999. 5. Бакатин В. Избавление от КГБ. М., 1992. 6. Бегунов Ю. К. Тайные силы в истории России. СПБ, 1995. 7. Бжезинский З. Великая шахматная доска, М., 2010. 8. Бобков Ф. Д. КГБ и власть. М., 1995. 9. Болдин В. И. Крушение пьедестала. М., 1995. 10. Брутенц К. Н. Несбывшееся М., 2005. 11. Видманов В. М. Кто виноват ? И что делать ? М., 2003. 12. Воротников В. И. А было это так… М., 2003.

13. Гайдар Е. Т. Гибель империи. М., 2006.
14. Гайдар Е. Т. Дни поражений и побед. М., 2014.
15. Гдлян Т., Иванов Н. Кремлевское дело. Ростов-на-Дону. 1994.
16. Глазунов И. С. Россия распятая. М., 2006.
17. Горбачев М. С. Жизнь и реформы. М., 1995.
18. Горбачев М. С. Понять перестройку. М., 2006.
19. Грачев А. Горбачев. М., 2001.
20. Громов В., Васильев Г. Развал СССР-причины и последствия. М., 1989.
21. Громыко А. В лабиринтах Кремля. М., 1997.
22. Гусейнов В. От Ельцина К…? М., 1999.
23. Давидоу М. Камо градешиРус? М., 1993.
24. Ельцин Б. Записки президента. М., 1994.
25. Ельцин Б. Президентский марафон. М., 2000.
26. Ефремов Л. Н. Ренегат Горбачев. Альянс двурушников. Ставрополь, 1996.
27. Замятин Л. М. Горби и Мэгги. Записки посла о двух известных политиках Михаиле Горбачеву и Маргарет Тэтчер. М., 1995.
28. Зенькович Н. 1991. СССР. Конец проекта. М., 2009.
29. Зенькович Н. Борис Ельцин: разные жизни. М., 2001.
30. Зенькович Н. Самые открытые люди. М., 2002.
31. Зенькович Н. Самые закрытые люди. М., 2005.
32. Зенькович Н. Тайны уходящего века. М., 1999.
33. Караулов А. Русское сольнце. М., 2001.
34. Караулов А. Частушки. М., 1997.
35. Константинов В. Коррумпированная Россия. М., 2005.
36. Коржаков А. Борис Ельцин. От рассвета до заката: послесловие. М., 2004.
37. Коржаков А. Борис Ельцин. Человек, похожий на президента. М., 2010.
38. Коржаков А. От рассвета до заката. М., 1997.
39. Крючков В. Личное дело. М., 1997.

40. Крючков В. Личность и власть, М., 2004.
41. Куликов А. Тяжелые звезды. М., 2002.
42. Лацис О. Тщательно спланированное самоубийство. М., 2001.
43. Лигачев Е. К. Жить так невозможно. М., 1996.
44. Лигачев Е. К. Кто предал СССР ? М., 2009.
45. Лукьянов А. Переворот мнимыий и настоящй. М., 1993.
46. Медведев В. А. Прозрение, миф и предательство. М., 1998.
47. Медведев В. Т. Человек за спиной. М., 1994.
48. Мухин Ю. Код Ельцина. М., 2005.
49. Мчелин Л. Кремль. Президенты России. М., 2003.
50. Мэтлок Д. Рейган и Горбачев. Как закончилась холодная война и все выграли. Пер. с анг. М.. 2005.
51. Мэтлок Д. Смерть империи. М., 2003.
52. Мяло К. Г. Россия в последней войны XX века(1989-2000), М., 2002.
53. Ненашев М. Ф. Последнее правительство СССР. Личные свидетельства. Диалоги. М., 1993.
54. Островский А. Кто поставил Горбачева. М., 2010.
55. Панарин И. Н. Первая мировая информацонная война. Развал СССР. СПБ, 2010.
56. Платонов О. Государственная измена. М., 2005.
57. Полушин В. Битва генерала Лебедя. М., 2000.
58. Примаков Е. Восемь месяцев плюс… М., 2001.
59. Примаков Е. Годы в большой политике. М., 1999.
60. Примаков Е. М. Минное поле политики. М., 2007.
61. Прокофьев Ю. До и после запрета КПСС. М., 2005.
62. Рубби А. Встречи с Горбачевым, М., 1991.
63. Рыжков Н. И. Главный свидетель: о развале СССР. М., 2005.
64. Рыжков Н. И. Перестройка: История предательства. М., 1992.
65. Рыжков Н. И. Тернистый путь России. М., 2018.
66. Рыжков Н. И. Трагедия великой страны. М., 2007.
67. Саттон Э. Как орден организует войны и революции. М., 1995.

68. Степанов В., Лисов Е. Кремлевский заговор. М., 1992.
69. Стивен Коэн. «Вопрос вопросов»: почему не стало Советского Союза, М. 2007.
70. Суханов Л. Три года с Ельциным. Рига. 2003.
71. Сэттер Д. Век безумия: распад и падение Советского Союза. М., 2005.
72. Тэлботт С. Рука Москвы. М., 2002.
73. Уткин А. Измена генсека. М., 2009.
74. Филатов С. Совершенно несекретно. М., 2000.
75. Хинштейн А. Ельцин. Кремль. М., 2009.
76. Ципко А. С. Перестройка или бунт против марксистских запретов. М., 2005.
77. Чазов Е. В. Здоровое и власть. М., 2015.
78. Черняев А. С. Шесть лет с Горбачевоым, М., 1993.
79. Черняев А. Был ли у России шанс?М., 2003.
80. Черняев А. С. Вебер А. Б. И др. Союз можно было сохранить. Белая книга. М., 2007.
81. Шахназаров Г. Х. Роковое расставание с прошлым. М., 2001.
82. Шахназаров Г. Х. С вождями и без них. М., 2001.
83. Шахназаров Г. Х. Цена свободы. М., 1993.
84. Швейцер П. Роль тайной стратегии администрации США в распаде Союза и социалистического лагеря. Минск, 1995.
85. Швейцер П. Тайная стратегия развала СССР. М., 2010.
86. Шевякин А. П. Загадка гибели СССР. История заговора и предательства 1945-1991, М., 2004.
87. Широнин В. Агенты перестройки. М., 2010.
88. Яковлев А. Н. Омут памяти. М., 2001.
89. Яковлев А. Н. Сумерки России. М., 2005.